

HENRY JAMES

BİR BAŞYAPITIN
ÖYKÜSÜ

Çeviri: DOST KÖRPE

HENRY JAMES
BİR BAŞYAPITIN
ÖYKÜSÜ

Can Klasik

Bir Başyapıtın Öyküsü, Henry James

İngilizce aslından çeviren: Dost Körpe

Bu kitabın içindeki öyküler *The New York Stories of Henry James*

adlı seçkiden derlenmiştir.

© 2008, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2008

2. basım: Kasım 2020, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Editör: Seçkin Selvi

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Başak Nur Vanlıoğlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-4775-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750747755

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

HENRY JAMES
BİR BAŞYAPITIN
ÖYKÜSÜ

ÖYKÜ

İngilizce aslından çeviren

Dost Körpe

♥can

Henry James'in Can Yayınları'ndaki diğerk kitabı:

Washington Meydanı, 2005

HENRY JAMES, 1843'te New York'ta doğdu. ABD'li düşünür Henry James'in oğlu, pragmatizmin öncülerinden William James'in kardeşiydi. Aile dostları arasında Thoreau, Emerson, Hawthorne gibi düşünür ve yazarların bulunduğu bir ortamda yetişti. 25 yaşına geldiğinde ABD'nin en yetenekli öykü yazarlarından biri sayılıyordu. Paris'te yaşadığı yıllarda Turgenyev, Flaubert, Zola, Maupassant'la tanıştı. İngiltere'de Victoria döneminin seçkinleri arasına katıldı; Tennyson, Gladstone, Browning gibi dönemin ünlü adlarıyla yakınlık kurdu. *Amerikalı, Daisy Miller, Avrupalılar, Washington Meydanı, Yürek Burgusu, Bir Hanımın Portresi, Bostonlular* gibi yapıtlarında, masum, demokratik ve bereketli Amerika'yı, daha eski ve aristokrat Avrupa kültürünün dünyevi bilgeliği ve çürümüşlüğüyle karşı karşıya getirdi. İçsel yaşamı yansıtmasıyla, 20. yüzyılda gelişen "bilinç akışı" tekniğinin öncülerinden oldu. 1916'da Londra'da öldü.

DOST KÖRPE, 1972'de İstanbul'da doğdu. Nişantaşı Anadolu Lisesi'nde ve Boğaziçi Üniversitesi İş İdaresi Bölümü'nde okudu. İÜ İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 1991 Yunus Nadi Yayımlanmamış Öykü Kitabı Ödülü'nü kazandı. 2010'da *Nötralizör* adlı romanı yayımlandı. E.A. Poe, William Blake, Percy Shelley, Anthony Burgess, Henry James, Frank Herbert, H.P. Lovecraft, Emily Dickinson Jose Saramago, Joyce Carol Oates, Margaret Atwood, Martin Amis, J.M. Coetzee, Philip K. Dick gibi pek çok yazar ve şairin eserlerini Türkçeye kazandırdı.

İçindekiler

Henry James'in New York'u	11
Bir Başyapıtın Öyküsü.....	17
Son Derece Tuhaf Bir Durum	57
Crawford'un Tutarlılığı.....	105
Uluslararası Bir Olay	143

HENRY JAMES'İN NEW YORK'U¹

Henry James, yazarlık yaşamının en başında yerini belirledi. Çok satan, popüler bir romancı ya da topluma akıl veren bir yazar olmak yerine, resmin arka yüzüyle ilgilenecekti ve başta erkeklerle kadınlar olmak üzere insanlar arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını, iniş çıkışlarını konu edinecekti. Yapıtlarının en çarpıcı temaları olan ikiyüzlülük ve hırs, hayal kırıklıkları ve terk edilme olguları, romancının özel yaşamında da başına gelen olaylardı. James'in karakteri de romanlarındaki anlatım biçimi gibi karmaşıklıklarla, belirsizliklerle ve gizlerle örülmüştü. Onun için, nüanslar gerçeklerden daha önemli, algılamak bilmekten daha ön plandaydı. Henry James, romanın kurgusunu ve tonunu titizlikle oluşturur, kendi ruhunu okura açmaktan kaçınırdı. Yine de özenle koruduğu bu maskenin zaman zaman düştüğünü yapıtlarının satır aralarında görürüz.

James'in dünyasındaki sınırları belirsiz, topografyası saptanmamış yerler içinde en tipik örnek New York'tur.

1. *The Master* (Usta) adlı Henry James biyografisinin yazarı Colm Tóibín'in, *The New York Stories of Henry James* (Henry James'in New York Öyküleri, New York Review of Books, New York, 2006.) adlı kitaba yazdığı önsözden kısaltılarak çevrilmiştir. (Y.N.)

New York'la ilgili yazıları benzersiz bir öfkeyi yansıtır; bu öfke bir zamanlar tanıyıp bildiği bir kente ticari ve ekonomik gelişme adına yapılan ve o bildik kenti onun elinden alan özelliklere yönelir. Bu sadece güzelliğin ve anılarda yaşayan bildik çevrenin yok edilmesinden kaynaklanan bir öfke değil, bundan çok daha karmaşık çok daha tuhaf ve üzerinde durulması gereken bir tavidir.

Sanki beş ile on iki yaşı arasındaki dönemde tanıdığı New York, yazarın belleğinde hiç değişmeden kalmış gibidir. Çünkü ondan sonraki değişimlere tanık olmamış, kentin gelişmesine katılmamıştır. O eski New York, Henry James'in kişiliğini biçimlendiren yerdir ve başka hiçbir yeri o denli sahiplenmemiş, başka hiçbir yere kendisini o denli ait hissetmemiştir.

Henry James'in çocukluk kenti New York, "19. yüzyıl ortalarının o ufak, samimi, loş, homojen New York dünyası", Beşinci ve Altıncı caddeler arasında, güneyde büyükannesinin oturduğu Washington Meydanı'na, doğuda o zamanlar parmaklıkla çevrili olan Union Meydanı'na uzanan alandı.

James'in yirmi beş yaşındayken yazdığı, 1868'de *Galaxy* dergisinde yayımlanan New York'la ilgili ilk öyküsü "Bir Başyapıtın Öyküsü", ince zevkli kahramanlarının adım başı sanatçılara rastladığı, sanat çevrelerinde dostlar edindiği kentte geçer. Yazar bu yapıtında kadınları güvenilmez yaratıklar, aşkı da bir tür dengesizlik olarak yorumlayışının ilk belirtilerini göstermeye başlar. Bu öykü eleştirmenler tarafından olumlu karşılanıp beğenildi ve *Nation* gazetesindeki bir yazıda Henry James "Amerika'nın en iyi kısa öykü yazarı" olarak tanımlandı.

Yazarın içsavaş sonrasında savaşa gitmiş erkekler ile evlerinde kalmış kadınlar arasındaki ilişkileri ele alan yapıtları arasında en çarpıcı olanlardan biri "Son Derece Tuhaf Bir Durum" adındaki öyküdür. Öykünün kahra-

manı savaşta yaralanan ve nekahet dönemini New York'un büyük otellerinden birinin en üst kattaki "küçük, berbat, boğucu" odasında geçiren genç bir adamdır. James'in gözünde, kendi elinden alınmış olan o yitik New York artık dayanılmayacak kadar sağlıksız, dayanılmayacak kadar sıcak olduğu ve insanı dayanılmaz bir yalnızlığa mahkûm ettiği için bir yaralının orada iyileşmesi olanaksızdır; yazar bu yüzden kahramanın kentten uzaklaşması gerektiği görüşüne göre kurgular öyküyü. "Son Derece Tuhaf Bir Durum", James'in yazarlığında bir başka dönüm noktasını da belirler. Yazar, daha sonraki yapıtlarında da sık sık başvuracağı "algılama sahnesi" yöntemini ilk kez bu öyküde kullanır. Bu yöntem, kahramanlardan birinin iki kişi arasındaki bir sahneyi uzaktan izlemesi, onların jestlerine, hareketlerine, susuşlarına bakarak aralarındaki ilişkiyi algılamasını içerir.

"Crawford'un Tutarlılığı", Henry James'in Ağustos 1876'da *Scribner's Monthly* dergisinde yayımlanan bir başka New York öyküsüdür. Yazar bu yapıtında, olayın 1840'larda geçtiğini özellikle vurgular ve New York'u betimlerken, "O zamanlar New York'lular yürüyerek kıra gidebiliyorlardı," tanımını yapar. Bu öyküde de en önemli tema, kadınların güvenilmezliğidir. Öykünün başkişisi Crawford, çok güzel bir genç kıza âşık olur, ama kız onu son anda terk eder. Bunun üzerine Crawford fiziksel olarak o kızın tam tersi görünümde bir kadına yönelir. Ama o ilişkinin sonu da acıyla biter.

İlk kez *Cornhill Magazine*'in Aralık 78-Ocak 79 sayısında yayımlanan "Uluslararası Bir Olay"da, biri lord unvanı taşıyan ve büyük bir servetin vârisi olan, diğeri aklın ve sağduyunun ağır bastığı iki genç İngiliz, New York'a gezmeye gelirler. Yeni Dünya'nın yeniliği ve yabancılığı karşısında sadece kendi konumlarını korumaya yoğunlaşan İngilizler, zaman zaman budalalığa varan bir

saflik içindedirler. Yaz sıcağı, yazara “Son Derece Tuhaf Bir Durum”da uyguladığı yöntemi yeniden kullanma fırsatı verir ve New York kenti bir öykünün başlayacağı ama gelişmesine sahne olamayacak bir yer olarak ortaya çıkar ve öykünün devamı New York dışında yol alır. Öyküdeki İngilizler, snob, düşüncesiz, nasıl davranılacağını bilmeyen, her şeyini yitirmiş bir ırkın temsilcileri durumdadırlar. Buna karşılık Amerikalılar demokrat, konuksever kişilerdir.

Bu öykü yayımlandığı zaman *Daily News* gazetesinin genel yayın yönetmeninin eşi Bayan F.H. Hill, yazarı “İngiliz soylularını karikatürize etmekle” suçladı. Henry James, Bayan Hill’e yazdığı cevap mektubunda görüşlerini savunurken, Boston’daki arkadaşı Grace Norton’a da şunları yazdı:

“Uluslararası Bir Olay” adlı öykümün buradaki bazı ahabları öfkelenmesi ilginç çekebilir. Ne tuhaf değil mi? İngilizleri eğlendirmek için Amerikalılara veryansın edersen senden iyisi yok, ama sakın ha kutsal İngilizlere dokunma. Galiba onların derisi gerçekten bizimkinden daha ince, daha hassas.

Henry James 1880’den sonra daha çok İngiltere ve İngilizler hakkında yazarken, New York konusuna değinmez oldu. Kentle ilgili karabasanları sona ermiş benziyordu. Belleğine yerleştireceği, gelişimlerini, değişimlerini izleyerek tanık olacağı Paris, Roma, Floransa gibi başka yerleri vardı artık. Ne var ki, James’in karmaşık kişiliğindeki hiçbir özellik bu kadar basit değildi. New York kenti bütün o çözümsüz gücüyle, yazarın bilincinde yıllarca bir dip akıntısı gibi varlığını sürdürdü. James, uzun yıllar Avrupa’da yaşadıkdan sonra Amerika’ya yaptığı geziyi anlatan 1906 tarihli *The American Scene* [Amerika Görün-

tüleri] kitabının üç bölümünü New York'a ayırdı ve o gönüllü sürgün yıllarında içinde biriktirdiği kötü sıfatların tümünü bir çekirge saldırısı gibi kentin üzerine yağdırdı.

İşe New York Limanı'nı kötülemeyle başladı: "Kıyı çok alçak, kötü donanımlı ve estetikten yoksun bir kalabalıkla dolu. Pek çok ada var, ama hiçbiri sergileyecek bir tek güzelliğe bile sahip değil."

Ardından kendisini hem tedirgin eden hem aklını çelen "şehrin gücü"ne değindi: Şehrin gücü anlatılamaz: Sabahın sesleriyle şenlenen, gücü, serveti, aşılmaz koşullarıyla, her nesneye ve elemente, yüzen, koşan, soluk alan her şeye, her vapurun ve römorkörün işleyişine... kendi özgür ve sivri dilinden bir şeyler katan o aşırıların aşırısı şehrin gücü anlatılamaz.

Kentin gökdelenlerini de şöyle yorumladı:

Bunlar –Amerika'daki başka bir alay berbat şey gibi– arsızca yeni ve daha da arsızca "yeni bitme" ve işte bunlar hissedarlara kâr dağıtan muzaffer yapılar.. Başları, yalnızca tarihten yoksunlukla değil, tarih edinme olanaksızlığı ile de taçlanmış ve her ne pahasına olursa olsun ticari olmanın dışında hiçbir işe yaramayan şeyler. Bunlar, New York hakkındaki yüce duygularınızı yok eden eğreti bir konserin en kulak tırmalayıcı notaları.

Bazı yazarlar için, uzun zaman önce ayrıldıkları yerler ve çoktan unutulmuş olması gereken deneyimler, şimdiki zaman kipinde de sürer. Bunlar bazen bilinçli olarak gün ışığına çıkarılır, bazen de kendiliklerinden ortaya çıkarlar. Bu anılar, bellekte kendi yaşamlarını yaşamaya devam ederler. Bunlar elektrikleri kısılamayan ya da söndürülemeyen odalara benzerler. James için de 1848-1855

yılları arasındaki New York öyleydi. Elli yıl sonra döndüğü kentte yenilik adına yapılanlar, onun elektriği yanmaya devam eden kendi odalarına girmesini engelliyordu. Odalarındaki ışıklar neredeyse onun aklını başından alacak bir çılgınlıkla titreşiyordu artık. Henry James de kendini korumak için New York'a hakaret üstüne hakaret yağdırıyordu.

Henry James'in New York'la ilgili yapıtları, katılmış bir dünyaya resmin arka yüzünün, yani kendi deyişiyle yumuşak yüzünün de direnebileceğini, ömürlü olabileceğini ve paranın ötesinde bir nam salabileceğini göstermeyi amaçlar.

Colm Tóibín

BİR BAŞYAPITIN ÖYKÜSÜ

I

John Lennox daha geçen yaz, Newport'ta altı hafta kalırken, New York'lu Bayan Marian Everett'le nişanlanmıştı. Bay Lennox epey mal mülk sahibi ve çocuksuz bir duldu. Otuz beş yaşındaydı ve yeterince saygın bir görünüşü, kusursuz tavırları, sıra dışı denebilecek kadar çok ve sağlam bilgisi, kusur bulunamaz alışkanlıkları ve kısa süren evlilik yaşamında epey çetin bir sınavdan başarıyla geçmiş gibi görünen bir mizacı vardı. Bu yüzden Bayan Everett bütün bunları göz önüne alınca oldukça iyi bir evlilik yapacağına, kesinlikle kötü bir işe kalkışmadığına inanıyordu.

Ancak öte yandan Bayan Everett de evlenilmeye çok uygun bir genç kızdı... Kendisine hoş Bayan Everett denirdi, annesi ve kız kardeşleri olmadığından toplumsal kurallara uymak adına birlikte epey zaman geçirdiği vasalet kuzenlerinden ayırt etmek için... ki böyle denmesi kendisinin çok hoşuna gitse de o kusursuz genç kadınların pek hazzetmediği bir durumdu elbette.

Evet, Marian Everett beş parasızdı; ama bir kadını alımlı kılan bütün niteliklerden bol bol nasibini almıştı. İçinde yaşadığı ve dolaştığı çevredeki en cazibeli kız ol-

duğu su götürmezdi. Kendisinden daha yaşlı ve daha deneyimli olan, deyim yerindeyse daha sözü geçen ve evli olmaları sayesinde daha çok hareket serbestliğine sahip kadınlar bile onun kadar cazibeli değillerdi. Ama yine de, kendisinden daha özgür olan bu kız kardeşlerinin sosyal yaşamdaki zarafetlerini taklit eden Bayan Everett, genç kızlık onurundan asla ödün vermezdi. Zevk sahipliğine adeta tapar, arkadaşlarının çoğunun kaba saba tavırlarından dehşete düşerdi. Bu yüzden New York'un en eğlenceli kızı olmasının yanı sıra en yaklaşılmazıydı aynı zamanda. Güzelliğine rakip çıkabilirdi belki, ama çıkmadığı kesindi. Boyu ortanın biraz altındaydı ve vücut hatları dolgun, yuvarlaktı; ancak bu alımlı ağırlığına karşın hareketleri epey hafif ve akıcıydı. Gerçek bir sarışındı... Sıcak bir sarışın; yanakları yaz ortası çiçekleriyle, kestane rengi saçıysa bir yaz ortası güneşinin ışığıyla bezeliydi. Yüz hatları klasik modellerinkini andırmasa da, ifadesi son derece hoştu. Alnı basık ve enliydi, burnu küçüktü ve ağzı... şey, kiskanenlar ağzına *kocaman* diyorlardı. Ağzının gülümsemeye epey eğilimli olduğu kesindi ve onu şarkı söylemek için açtığında (ki sesi çok tatlıydı) içinden sesler sel gibi akardı. Yüzü biraz fazla toparlaktı belki ve omuzları da biraz fazla yüksekti; ama dediğim gibi, genel görünüşünde hiçbir eksiklik yoktu. Yüzünde ve vücudunda bir düzine uyumsuzluk sayabilirim, ama oluşturdukları etkiyi yok etmeyi başaramam. Bir kadının güzelliğini ayrıntılarıyla anlatmaya ya da çürütmeye kalkışmanın temelinde bir kabalık, hatta felsefeye ters düşen bir şeyler vardır ve bir erkek sonuçta çeşitli hatların toplamının bütünü oluşturmadığını fark edince tam anlamıyla layığını bulur. Geri çekilin beyler, geri çekilin de bırakın toplamaları *o kadın* yapsın. Bayan Everett güzelliğinin yanı sıra iyi huyluluğu ve canlılığıyla da dikkat çekiyordu. Sert konuşmaları

ne kendi yapar ne de yapanlara içerlerdi; öte yandan entelektüel zekâyâ bayılır ve hatta bizzat sergilerdi. En büyük özelliği boş savlarda bulunmaması, rol yapmamasıydı. Nasıl güzelliğinde yapay hiçbir şey yoksa, zekâsında da bilgiçlik ve cana yakınlığında duygusallık yoktu. İlkinde capcanlıydı, diğerlerinin hepsindeyse iyi huylu.

John Lennox onu gördü, sonra sevdi ve evlenme teklif etti. Dünyanın gözünde Bayan Everett bu teklifi kabul etmekle sahip olmadığı tek avantajı –mutlak bir istikrarı ve sağlam bir konumu– edinmişti. Arkadaşları onun biraz riskli geçmişiyle, parlak ve rahat geleceğini kıyaslamaktan epey haz aldılar. Öte yandan herkes Lennox’u kutladı; ama kimse onun sadakatine pek güvenmiyordu. Bayan Everett’inkiyse o kadar acımasızca sorgulanmadı; gerçi ahlak düşkünü tanışları ona Bay Lennox’un seçimine minnet duyması gerektiğini sık sık anımsatıyorlardı. Marian bu lafları kendisine oldukça yakışan sabırlı bir haddini bilirlilik ifadesiyle dinliyordu. *Gelecekteki kocası* için can sıkıntısına bile katlanabilir gibiydi.

Nişanlandıklarının açıklanmasından iki hafta sonra ikisi de New York’a döndüler. Lennox kendi evinde tamirat ve tadilatla uğraşmaya başladı; çünkü evliliğin kasmı sonunda gerçekleşmesinde karar kılınmıştı. Bayan Everett ise, kızının evleneceğini düşündükçe sabahtan akşama kadar ellerini aylakça ovuşturup duran çökmüş, yaşlı bir beyefendi olan babasının yanında kalmaktaydı.

Normalde pek çok ilgi alanı bulunan, kitap okumaktan, müzik dinlemekten, sosyal hayattan hoşlanan ve siyasete de pek itirazı olmayan John Lennox, ağustosun ilk haftalarını huzursuzca ve kıpır kıpır geçirdi. Bir erkek orta yaşa yaklaşmışsa nişanlılık ayrıcalığını zarafetle taşımakta zorlanır. Bu konumla birlikte gelen çeşitli

petit soin'ların¹ altından uygun bir şevkle kalkmayı güç bulur. Lennox'un çabalarında, onu yakından tanıyanların fark ettiği gibi, acınacak bir ağırbaşlılık vardı. Zamanının üçte birini Broadway'de alışveriş yaparak geçiriyor, oraya haftada altı gün gidiyor, bir sürü incik boncuk ve değersiz süs eşyası alıyor ve her seferinde de sonunda bunları nişanlısına sunmanın çocukluk ve kabalık olacağına karar veriyordu. Zamanının bir başka üçte birlik bölümü Bayan Everett'in konuk odasında geçiyordu ve bu süre içinde Marian başka konuk kabul etmiyordu. Lennox zamanının geri kalanınıysa, bir arkadaşına söylediği gibi, Tanrı bilir nasıl geçirmekteydi. Arkadaşını şaşıratacak kadar sert bir laftı bu, çünkü Lennox ne ağzına geleni söyleyecek türden ne de arkadaşının fikrince, güçlü hislere sahip tutkulu bir adamdı. Ama sırlıslıkla âşık olduğu, en azından dengesini epey yitirdiği belliydi.

"Onunla birlikteyken her şey çok yolunda," dedi, "ama ondan uzaktayken sanki canlıların dünyasından dışlanmışım gibi hissediyorum kendimi."

"Şey, sabırlı olmalısın," dedi arkadaşı, "hayatı dolu dolu yaşayacaksın, kaderin bu."

Lennox susuyordu ve yüzü arkadaşının görmek istemeyeceği kadar asıktı.

"Umarım karşına fazla zorluk çıkmaz," diye devam etti arkadaşı; Lennox'u vicdanını rahatsız eden şeyden –her ne ise– kurtarmayı umarak.

"Beni... beni cidden sevmediğinden korkuyorum bazen."

"Şey, birazcık kuşkudan zarar gelmez. Fazla emin olup da salakça davranmaktan iyidir. Sen onu sevdiğinden emin ol yeter."

1. (Fr.) İhtimam, özen; buradaki anlamıyla birinin gönlünü kazanmak için yapılan, armağan vermek gibi hoşluklar. (Y.N.)

“Evet,” dedi Lennox asık suratla, “asıl mesele bu.”

Bir sabah, dikkatini kitaplara ve kâğıtlara veremeyince, aklına bir saatlik bir uğraş geldi.

Newport'ta Gilbert adında genç bir ressamla tanışmış ve onun yeteneğinden ve sohbetinden epey hoşlanmıştı. Ressam Newport'tan ayrılınca Adirondack'a gideceğini ve ekim başında New York'a döneceğini söyleyerek, arkadaşına gelip kendisini görmesi için yalvarmıştı.

Bahsettiğim o sabah Lennox, Gilbert'ın herhalde artık şehre döndüğüne ve kendisini beklediğine karar verdi. Bu yüzden onun stüdyosuna gitti.

Kapıda Gilbert'ın ismi yazılıydı, ama Lennox içeri girince karşısına bir yabancı çıktı... Ressam giysileri giymiş, büyük bir panelin önünde çalışan genç bir adam. Bu beyefendinin Bay Gilbert'ın stüdyosunu geçici olarak paylaşan biri olduğunu ve Bay Gilbert'ın birkaç dakikalığına dışarı çıktığını öğrendi. Lennox arkadaşının dönmelerini beklemeye hazırlandı. Karşısındaki genç adamları sohbeta koyuldu ve onun hem Gilbert'ın yakın dostu olduğunu tahmin edip hem de oldukça zeki biri olduğuna kanaat getirince biraz ilgilenmeye başladı. Bu genç adam otuzuna varmamış, uzun boylu ve gülbüz biriydi; etkileyici, neşeli, duyarlı bir yüzü ve gür, kestane rengi bir sakalı vardı. Lennox hem oldukça akıllı hem de tam bir ressama özgü gibi görünen bu yüzden etkilenmişti.

“Böyle bir yüze sahip bir adamın,” diye düşündü, “eserleri en azından göz atılmaya değerdir.”

Bu yüzden ondan resmine bakmak için izin istedi. Bu izni hemen alınca tuvalin karşısına geçti.

Tuvaldeki yarısı görünen kostümlü kadın resminin yüz ifadesi öyle muğlak ki, Lennox bunun bir portre mi yoksa hayal ürünü mü olduğuna karar veremedi; görkemli Ortaçağ elbiseleri giymiş, Rönesans döneminden bir kontes gibi görünen sarışın, genç bir kadındı. Vücudu

iç karartıcı bir duvar kilimine yaslanmıştı, kollarını gevşekçe kavuşturmuştu, başı dikti ve gözleri izleyene bakıyordu ve sanki ona doğru hareket etmekteydi... “*Dans un flot de velours traînant ses petits pieds.*”¹

Lennox kadının yüzünü incelerken, iyi bildiği bir başka yüzle... Marian Everett’in yüzüyle arasında gizli bir benzerlik görür gibi oldu. Bu benzerliğin rastlantısal mı yoksa bilinçli mi olduğunu öğrenmek istedi elbette.

“Bu bir portre herhalde,” dedi ressama, “var olan birinin portesi.”

“Hayır,” dedi ressam, “bir kompozisyon o kadar: Sağdan soldan toparladıklarım. Bu resim iki-üç senedir kafamda var, çöpe attığım fikirlerin ürünü diyebiliriz. Sayısız teorilerin ve deneylerin kurbanı oldu. Ama her şeye karşın kurtulmayı başardı gibi. Biraz canlılık taşıyor sanırım.”

“İsim verdiniz mi?”

“Başta okuduğum bir şeyin... Browning’in ‘Son Düşesim’ şiirinin ismini vermiştim. Bilir misiniz?”

“Kesinlikle.”

“Şair o şiirde gerçekten var olan birini mi betimlemiş bilmiyorum. Ama bundan bana ne? Bu yalnızca beni hep derinden etkilemiş olan o şiire ilişkin kişisel izlenimlerimi resmetme çabası. Sizin izlenimlerinizle ya da genel okuyucularınkiyle örtüşür mü bilmiyorum. Ama isminde ısrarlı değilim. Resmi satın alacak kişi isterse yeniden vaftiz edebilir.”

Lennox resme baktıkça beğeniyordu ve o kadının ifadesini Browning’in dizelerindeki kadınınkine giderek daha çok benzetiyordu. Marian’ın yüzüyle tuvaldeki o yüz arasındaki benzerlik de daha az rastlantısal geliyor-

1. (Fr.) Küçük ayaklarını bir kadife seli içinde sürükleyerek... (Y.N.)

du artık. O büyük şairin soylu, zarif, önemli şiirini ve sevdiği kadının bu önemin en uygun temsilcisi olarak seçilmesini düşündü.

Başını yana çevirdi; gözleri yaşlarla dolmuştu. “Bu resmin sahibi ben olsaydım,” dedi ressamın son sözüne karşılık olarak, “çok benzettiğim birinin ismini vermek isterdim ona.”

“Ya?” dedi Baxter; sonra, bir duraksamanın ardından, “New York’lu biri mi?”

Bayan Everett bir hafta önce, sevgilisinin isteği üzerine onunla birlikte bir fotoğrafçıya gitmiş ve çeşitli pozlarda bir düzine fotoğraf çektirmişti. Bu fotoğraflar Marian’ın evine gönderilmişti, aralarından seçim yapsın diye. Marian bunların yarısını seçmişti –daha doğrusu seçimi Lennox yapmıştı– ve Lennox bunları, fotoğrafçıya uğrayıp sipariş vermek niyetiyle cebine koymuştu. Şimdi not defterinin arasından bu fotoğraflardan birini çıkardı ve ressama gösterdi.

“Sizin düşesle bu genç kadın,” dedi, “çok benziyorlar bence.”

Ressam fotoğrafa baktı. “Yanılmıyorsam,” dedi duraksadıktan sonra, “bu genç hanım Bayan Everett.”

Lennox başıyla evetledi.

Diğeri birkaç saniye boyunca fotoğrafı sessizce, büyük bir ilgiyle inceledi; ama kendi tablosuyla karşılaştırması Lennox’un dikkatini çekti.

“Düşesim, Bayan Everett’e biraz benziyordur büyük olasılıkla, ama bu kasıtlı bir benzerlik sayılmaz pek,” dedi sonunda. “Bu resmi yapmaya başladığımda Bayan Everett’i hiç görmemişim. Anlarsınız ya –veya bilirsiniz– Bayan Everett’in yüzü çok güzeldir ve kendisini gördüğüm birkaç hafta içinde resmi yapmayı sürdürmüştüm. Ressamlar... bütün sanatçılar nasıl çalışır bilirsiniz; buldukları her şeye el koyarlar. Bayan Everett’in yüzündeki

19. yüzyıl Amerikan edebiyatının en seçkin yazarlarından Henry James, uzun yıllar Avrupa'nın çeşitli kentlerinde yaşamış, sonra İngiliz uyruğuna geçmiş olmasına karşın, çocukluk ve ilkençlik çağlarının geçtiği New York kentini her zaman belleğinde ve yapıtlarında yaşatmıştır. *Bir Başyapıtın Öyküsü* adı altında sunduğumuz dört öyküsü de, James'in hiç dinmeyen New York tutkusıyla doludur.

New York, Henry James'in bambaşka duygularla dile getirdiği bir kenttir. Bu duyguların en baskını da öfkedir. Çocukluğunu geçirdiği kenti yok eden ve elinden alan ticaretin ve maddeci yaşam tarzının gelişimine duyulan öfke. Yalnızca güzelliklerin ve anılarda yaşayan bildik dünyanın yok edilmesine değil, aynı zamanda bir yaşam tarzının altüst edilmesine duyulan öfke.

#dünyaklasikleri #amerikanklasikleri #dönüşüm #öfke #newyork

Kapak resmi: Susan Watkins

 can

 canyayinlari.com | f | | canyayinlari

öykü

ISBN 978-975-07-4775-5

9 789750 747755